

«L'eternitat» de Jesús Moncada. Un conte inèdit

ARTUR GARCIA FUSTER *Universitat de Zadar*

RESUM: Es presenta un relat inèdit de Jesús Moncada que no va aparèixer al darrer recull de contes de l'autor, *Calaveres atònites*. El relat s'acompanya d'una introducció en la qual s'explica el procés de descoberta del conte i se'l situa dins del context de la resta de l'obra de Moncada. S'hi analitzen les característiques del relat i s'hi apunten alguns dels motius pels quals, probablement, no va ser publicat aleshores.

PARAULES CLAU: Jesús Moncada, relats, ironia, oralitat.

ABSTRACT: An unpublished short story by Jesús Moncada which didn't appear in his last collection, *Calaveres atònites*. It is preceded by an introduction explaining how the story was found, placing it within the context of Moncada's work, analysing its main features and suggesting some reasons why it was never published.

KEYWORDS: Jesús Moncada, short stories, irony, orality.

«Cuando una palabra os entra como un puñal en el corazón, fiad en ella,
porque lleva espíritu.»
MARAGALL, 1961: p. 238

El juliol del 2017, l'arxiu personal de Jesús Moncada va ser dipositat a la Biblioteca d'Humanitats de la Universitat Autònoma de Barcelona. Rosa-Maria Moncada,¹ germana i marmessora de l'escriptor mequinensà, va cedir multitud de documentació conservada en diverses capsas, arxivadors i carpetes. Entre el batibull de papers i de fotografies, s'hi conserven també les galerades de novel·les i contes; primeres for-

1. Vull agrair a Rosa-Maria Moncada les facilitats que em va donar i l'entusiasme que va mostrar, des d'un bon principi, perquè aquest relat ara vegi la llum. També vull donar les gràcies als membres de la Biblioteca d'Humanitats de la UAB que van ajudar-me en la consulta d'un arxiu encara pendent de classificar. Especialment a Montserrat Gutiérrez Folgueiras, responsable de la Secció de Catalogació dels Fons Personals de la UAB.

mes d'alguns dels contes mecanografiats, corregits i recorregits a mà; correspondència diversa; documentació amb la qual va preparar la seva obra; idees per a contes i novel·les que no va arribar a escriure; i, també, tres contes inèdits i acabats que no van aparèixer en el que acabaria esdevenint l'últim llibre de ficció de l'autor, *Calaveres atònites*.

Aquest llibre és un recull de contes enormement unitari que Jesús Moncada va publicar l'any 1999. Sorprenia, en part, lectors i crítica, ja que no s'havia aproximat al gènere del relat breu des del 1985 (*El Cafè de la Granota*) i, en l'endemig, havia publicat tres grans novel·les (*Camí de sirga*, 1988; *La galeria de les estàtues*, 1992; i *Estremida memòria*, 1997) que l'havien catapultat al pedestal del grans escriptors en català de la segona meitat del segle xx. Moncada sorprenia, doncs, tornant als contes, però ho feia amb un volum d'una gran unitat temàtica i estilística que esdevindria un autèntic mostrari de la seva essència literària.

Jesús Moncada té sempre Mequinensa com a camp base o com a eix central a partir del qual neixen les trames –fins i tot a *La galeria de les estàtues*, en què cedeix el protagonisme a la ciutat factícia de Torrelloba, el poble ebrenc hi té un paper important. Una Mequinensa literària que Moncada va anar fent créixer llibre a llibre. Primer, amagada sota fantònims («Cantalaigua», a *Històries de la mà esquerra*) o referències vagues («el poble», «la vila», a *El Cafè de la Granota*). Després, assumint un protagonisme absolut a *Camí de sirga*, en què s'hi narren els darrers anys d'existència –curiosament, però, el nom de Mequinensa com a tal només apareix als paratextos, no pas a la novel·la en si. No sortirà amb totes les lletres, de fet, fins a *La galeria de les estàtues* i, més endavant, també a *Estremida memòria*. El nom de Mequinensa, per tant, no comença a emprar-se sense reserves fins a les dues darreres novel·les. Veiem, doncs, com el referent real de la creació de Moncada guanya pes amb els anys i acaba d'explotar a *Calaveres atònites*, que té un inici certament revelador: «Si acceptava a ulls clucs que l'antiga Mequinensa era pel cap baix el rovell de l'ou de la galàxia, el foraster intel·ligent s'hi trobava de seguida com a casa».² Aquesta hiperbòlica declaració que obre el llibre té un significat important per poder entendre'l i, alhora, per copsar tot l'humor que hi trobarem.

El darrer llibre de Moncada aplega un recull d'històries mequinensanes que, de manera més o menys tangencial, acaben passant per les mans del jutge de pau de la vila, Crònides Valldabó. En un simpàtic joc de metalepsi (Moncada ja havia obert la via de la metaficció a *Estremida memòria*), l'escriptor es transfigura en un perso-

2. J. MONCADA, 2001: *Calaveres atònites*, Barcelona: La Magrana, p. 9.

natge més que, a la introducció del llibre, demana consell a un barceloní, Mallo Fontcalda, que treballà colze a colze amb Crònides durant els anys 50 per recuperar algunes de les històries que es van viure durant aquells anys a la vila.

Calaveres atònites esdevé, per tant, un compendi de narracions diverses i pintoresques protagonitzades per mequinensans a la recerca de resoldre problemes domèstics o veïnals; xafarderies i secrets de família queden magnificats per l'actitud còmicament exagerada dels seus protagonistes. D'aquesta manera, gairebé tots els relats prenen la forma de monòleg,³ sia un soliloqui oral (un personatge enraona amb un altre) sia un escrit (en forma de carta). Els personatges s'expressen amb gran desimboltura i, de mica en mica, van revelant-nos la seva psicologia i els motius que els han portat fins al jutge Crònides. En aquest sentit, és destacable l'habilitat de Moncada per mantenir el pols d'uns relats que sovint es basen en la digressió de la trama (teòricament, principal) abans d'arribar a un desenllaç que sempre amaga una última sorpresa.

En tots els casos, el sentit de l'humor i de la ironia és fonamental per al seu desenvolupament. El fet que tots els discursos tinguin un destinatari (o en el cas de les cartes, un narratori) facilita la interpel·lació permanent del narrador per tal de seguir capturant l'atenció del seu suposat oient o lector. Hi ha sempre un joc constant per mantenir l'interès o la curiositat per allò que s'explica. Un interès que, al cap i a la fi, és en benefici sempre dels *autèntics* lectors, és clar.

Així doncs, pel que fa als narradors que trobem a *Calaveres atònites*, podem distingir-ne, a grans trets, de dos tipus: els narradors de caire més aviat innocent (o superats per les circumstàncies) i els narradors més clarament irònics. Dèiem fa un moment que el sentit de l'humor és bàsic. En el primer dels casos, ho és per la lectura que fem de les seves peripècies: amb la seva vehemència, sense adonar-se'n, despullen la seva intimitat i acaben resultant risibles a la mirada exterior. Poden semblar-nos ridículs, simpàtics o entranyables perquè no són conscients de la hilaritat que el seu discurs desprèn. Els lectors, doncs, llegim les seves cabòries de manera irònica, situant-nos-hi per *sobre*. És el cas de relats com «Amb segell d'urgència», «Cinc cobriments de cor al Casal dels Móra» o «Una finestra al carrer de l'Ham». El segon tipus de narrador, en canvi, és aquell capaç d'ésser ell mateix irònic, o fins i tot sarcàstic, de manera que es crea un vincle de complicitat amb els lectors que poden resseguir el que s'explica, sovint, en uns termes contraris, literalment, d'allò que en

3. Només hi ha un excepció amb un narrador extradiegètic, el relat «Mel», però que, tanmateix, també està protagonitzat en gran part per un monòleg del personatge de Penèlope, la tieta de Crònides, dirigit al jutge de pau mequinensà.

realitat es vol dir. Són, en gran mesura, els relats en què el mateix Crònides porta la veu cantant. Podríem posar d'exemples les filigranes narratives que esdevenen discursos com els de: «L'origen de les espècies» o «Assentament comptable». La intercalació en la presentació d'aquests narradors i l'amenitat i l'originalitat amb les quals es presenten aquestes trames acaben de complementar el feliç èxit d'aquest volum.

Els tres relats trobats a l'Arxiu Jesús Moncada mantenen les característiques que acabem de desgranar. Es tracta de dos monòlegs orals, en què els personatges volen resoldre davant de Crònides un conflicte esdevingut amb algun veí, i d'una tercera història que té un narrador extern, però que en gran part reprèn l'explicació dels fets per part del mateix jutge Crònides.⁴ Són tres peces acabades, pel que fa a la trama i a l'estructura, però en les quals, segurament, Moncada hauria pogut treballar-hi més profundament. S'hi nota la mà mestra de l'escriptor mequinensà: el gust per les oracions minucioses i l'adjectivació vigorosa; el domini de la fraseologia per vestir el discurs de naturalitat i fer-lo creïble; la ironia o la innocència a l'hora d'expressar-se i la voluntat de conduir el lector cap a un final sorprenent. Tanmateix, algunes repeticions lèxiques o certa predicibilitat en la resolució que trobem en aquests contes ens porten a dues hipòtesis que menen igualment a la mateixa conclusió. Bé Moncada no els donava per acabats i pensava revisar-los més endavant per tal de millorar-los, bé, si els donava per acabats, no li semblaven prou bons –més en comparació amb la resta de contes que conformen el recull. En qualsevol cas, van quedar descartats. L'autoexigència de Moncada era implacable. I si els va abandonar del tot perquè la història no el convenia o si pensava reprendre'ls en una altra ocasió, és un tema que ja mai no podrem esclarir del tot. Igualment, és evident que val la pena de llegir-los. De la mateixa manera que resulta estimulants contemplar les escultures esbossades de Miquel Àngel a la Galeria de l'Acadèmia de Florència, exposades al passadís que desemboca al seu famós David. Obres d'art que no per inacabades deixen de mostrar el geni de l'autor.

El relat que aquí presentem, intítulat «L'eternitat», exposa el litigi entre un paleta mequinensà anomenat Quim i un membre adinerat de la vila, el senyor Gerard, que li ha encarregat la reforma de l'escala del seu casal. El procés de reparació no ha sortit com s'esperaven i han acabat tots dos davant del jutge de pau per resoldre el *mal-entès*. Llegirem la versió minuciosa d'en Quim davant dels fets ocorreguts. Es tracta d'un relat un xic distint d'altres de *Calaveres atònites* perquè, a diferència de la resta de contes, en què el monòleg es produïa davant d'un sol interlocutor (Crònides o el

4. Seguint un model similar al del relat «Mel».

secretari del jutjat, Mallol Fontcalda), ara el narrador, en Quim, es dirigeix tant a Crònides com al senyor Gerard. De manera que, per primera vegada, som testimonis d'una declaració feta davant de l'altre implicat en el cas. En conseqüència, al llarg de la seva declaració, el paleta es va dirigint tant a l'un com a l'altre per fer valer la seva versió.

El conte també presenta algunes connexions amb altres obres de l'autor. Així doncs, s'hi esmenta el personatge d'Arnau de Roda, un dels protagonistes d'*Estremida memòria* que també apareix en altres contes de *Calaveres atònites* com, entre d'altres, «Preparatiu de viatge» o «Aparició providencial de la sardina». S'hi anomena també la Guerra del Francès com a fet històric fonamental que simbolitza, de manera còmica i entranyable, un passat remot, una estratègia que ja havia utilitzat de forma similar al conte «Senyora Mort, carta de Miquel Garrigues» (*El Cafè de la Granota*). I, finalment, mostra una situació d'abús laboral que, tot i presentar-se des d'una òptica diferent, pot recordar, pel que fa a desenvolupament i a desenllaç, la del relat «Un barril de sabó moll» (*El Cafè de la Granota*).

Ens trobem, doncs, davant d'un nou fruit moncadia que, a més d'enlluernar-nos, lògicament, pel que aporta de novetat, ens convida, també, a recuperar i a rellegir l'obra d'un autor valuós que mai no hauríem d'oblidar.

Críteris d'edició

El conte trobat a l'Arxiu Jesús Moncada està escrit amb ordinador i consta de vuit pàgines. Al marge dret superior del primer full hi ha una anotació manuscrita de l'autor feta amb ploma estilogràfica. És una nota d'avís que diu: «Ep: ram d'escala (fragment d'escala entre dos replans)». Moncada potser va sospesar fer servir aquesta expressió en lloc de «tram d'escala», que és el que finalment apareix al text. Igualment, totes dues opcions (*ram* i *tram d'escala*) són acceptades pel DIEC, així que tampoc tenia cap influència notable pel que fa al sentit del relat. Hi ha poques errates, un nou símptoma de l'escrupolositat de Moncada a l'hora d'encarar la seva feina. Tot i això, s'hi ha hagut de fer algunes correccions ortogràfiques i ortotipogràfiques.

Marquem amb el símbol > el pas d'una forma a l'altra, i amb lletra cursiva, els elements que s'han modificat respecte a l'original de l'autor. Són els següents: «no me'n sé avenir, encara > no me'n sé *avenir*. *Encara*»; «El senyor Gerard, va ensenyar-me > El senyor *Gerard* va ensenyar-me»; «al cap de quinze anys, haurien > al cap de quinze anys, *no* haurien»; «el cel sia > *al* cel sia»; «vaig sentir-me tant vigilant. >

vaig sentir-me *tan* vigilat.»; «d'aquella casa, Es veu > d'aquella *casa*. Es veu»; «confiança d'ença que > confiança d'ençà que». No obstant això, hem mantingut algunes de les característiques morfosintàctiques del text encara que no fossin normatives; com, per exemple, «hi ha d'altres paletes» (hauria de ser «hi ha altres paletes»), que el narrador repeteix en més d'una ocasió, una construcció partitiva de to popular. O «la còpia que li n'he portat» (en lloc de «la còpia que li he portat») en què el pronom *en* (*n'*) hi està de més. Són, tanmateix, en tots dos casos, construccions perfectament genuïnes de la llengua parlada que, en conseqüència, entronquen perfectament amb el to oral que el relat vol despendre.

Referències bibliogràfiques

J. MONCADA, 2001: *Calaveres atònites*, Barcelona: La Magrana.

L'eternitat

Jesús Moncada

—El que acaba de declarar el senyor Gerard és veritat de la bona, ni puc ni vull negar-ho. No ha dit ni una falòrnia ni mitja, senyor Crònides. A més a més, ho ha explicat com cal. Bé s'ha de notar, oi?, que és de família de senyors, potser no tan antiga ni tan rica com altres de la vila que no vull anomenar ara per no ficar el dit a l'ull de ningú, encara que Déu n'hi do, i que va passar-se anys i panys a la capital estudiant aquestes carreres tan llargues que estudien els senyorets abans de tornar-se'n a badar a la vila. Ha parlat com un llibre; el que ha dit, ho ha dit molt bé, però no ho ha dit tot, i jo, senyor Crònides, amb el permís de vostè, afegiré el que hi trobo a faltar. No cal dir que no me n'eixiré d'una manera tan lluïda com ell, ni de bon bocí, però faré el que podré. És cert que va cridar-me deu fer cosa de quinze dies perquè anés a mirar-me unes obres que volia fer al casal: volia enderrocar el tram d'escala que va del tercer pis fins al terrat i fer-lo de cap i de nou. Vaig presentar-m'hi l'endemà de l'avís i ell va acompanyar-me a fer un cop d'ull i fer-me càrrec de l'assumpte. Vam pujar al tercer pis gairebé a les palpentres, almenys jo perquè ell, és clar, té apamats tots els racons de la casa i no necessita llum per anar d'una banda a l'altra. «L'electricitat és cara, Quim —recordo que va replicar-me, això sí, amb bones maneres, quan vaig suggerir-li que podria encendre el llum perquè acabava de pelar-me el sec de la cama contra un esglaó—, és com tenir un lladre dins de casa.» A dalt, per sort, la claror del sol entrava a raig, tant que enlluernava, sobretot perquè a cap dels dos balcons no hi havia ni persianes ni una trista cortina. Vaig mirar-me el tram d'escala. Allò estava fatal, escolti'm, trontollaven tots els esglaons, hauria pogut ensulsiar-se en qualsevol moment. Era una miracle que no s'hi haguessin escarabassinat; no me'n sé avenir. Encara que, al capdavall, com va aclarir-me el senyor Gerard, al terrat només hi pujava la minyona a estendre la bugada. D'altra banda, no era, ni de bon bocí, l'única part de l'edifici en estat precari. Segons la data gravada a l'arc de pedra del portal, van aixecar-lo l'any 1754, molt abans de la Guerra del Francès, que, pel que tinc entès, perquè no fa gaire vaig sentir com ho explicava el senyor Arnau de Roda a la seva llibreria, va ser força més tard. I aleshores, segur que va ser de les cases més bones de la població. Ara bé, senyor Crònides, per bona que sigui una casa, si et passes trenta anys sense fotre-hi una paletada, acaba anant-se'n en succs. Però, en fi, això són figures d'un altre paner, cadascú se sap les seves coses, i

a mi només m'havien cridat per aquell tram d'escala i d'això parlaré. El senyor Gerard va ensenyar-me el que volia fer, i jo m'ho vaig mirar a fons, com cal, i vaig calcular tot el que caldria per fer l'obra. Vaig pensar, però no vaig dir-ho, perquè, si ho hagués dit, el senyor Gerard ja ho hauria explicat fa un moment, que, si no haguessin esperat tant d'ençà que l'obús —que, per sort, no va petar— va sorollar l'escala en rebotre contra la façana l'any 38, se n'haurien eixit amb un pedaç i ara, al cap de quinze anys, no haurien de fer el tram nou. Allò, però, van ser cavil·lacions meves i prou. Després, a casa, tal com havíem quedat amb el senyor Gerard, vaig fer un pressupost ben detallat: tant de material, tant de mà d'obra, tant d'això, tant d'allò, sense deixar-me res. Si no, ja sap el que passa, senyor Crònides; això dels extrems, ni que sigui només un totxo, una rajola o una almosta de guix, fa de mal arreglar, tot són baralles, i, a mi, discutir no m'agrada gens ni mica i encara menys per misèries. És el tarannà de la família, ho ha estat sempre. El meu besavi tenia una màxima que ha passat de pares a fills: només poden discutir dos que estan d'acord. Què en treus de gatinyar-te amb la gent? Per tant, com li deia, vaig fer un pressupost acuradíssim. Quan el vaig tenir llest, vaig al noi gran, que és a punt de fer-me tretze anys, va molt bé a l'escola i té molt bona lletra, que me'l passés en net. Al senyor Gerard, però, no li va fer el pes. «No has afilat prou el llapis, Quim —recordo que em va dir i ell també deu recordar-ho—. Has de tenir en compte que els temps no són fàcils i que hi ha d'altres paletes a la vila; el pobret del meu pare, que al cel sia, deia sovint que hi ha moments que cal córrer i d'altres caminar, i que, a vegades, has de deixar escapar un duro per guanyar una pesseta.» Jo, senyor Crònides, ja sé que hi ha d'altres paletes a la vila, que els temps no estan per a gaires hòsties, més per a uns que per a uns altres, tot s'ha de dir, perquè hi ha crisi i el carbó no té sortida; i, si el carbó no es ven, aquí s'atura tot, i que, com diu el senyor Gerard que deia el pobret del seu pare, que en pau descansi, a vegades cal córrer i d'altres caminar, i que sovint has de deixar escapar un duro per guanyar una pesseta, i no vull ni pensar el munt de vegades que aquell sant va deixar escapar duros perquè, de peles, amb els seus negocis, que ara són els del senyor Gerard, va guanyar-ne a cabassos. Així que me'n vaig tornar a casa, vaig afilar més el llapis i vaig fer que el noi tornés a passar en net el pressupost. El senyor Gerard, però, va moure el cap com la primera vegada, «Massa jornals i massa material —em va dir—, així no anirem enlloc; has de filar més prim», tot i que no sé com va poder llegir els números si, amb la bombeta tan fluixa que té al despatx, vas gairebé a tossolons. Au, senyor Crònides, ja em tens un altre cop amb el pressupost cap a casa, a veure d'on podia ratar-lo una mica perquè el senyor Gerard me l'acceptés sense que jo m'hi enxampés els dits. La tercera vegada,

tot i la ratada, a més de moure el cap fent que no que no, el senyor Gerard, a més de recordar-me, com qui no vol la cosa, que hi ha d'altres paletes a la vila, va mostrar-se adolorit, d'allò més decebut per la ingratitud humana. «No t'ho volia dir, Quim, perquè jo, quan faig un favor, el faig de cor –va sospirar després de deixar-se els ulls llegint el pressupost sota la bombeta i fent, com deia, que no que no amb el cap–, però vaig suposar que, ja que jo tenia amb tu la deferència d'encarregar-te l'obra, tu tindries la delicadesa de recordar que, quan va acabar-se la guerra, fins que vas sortir del camp de concentració i vas tornar a casa, vaig ajudar la teva família... Però, en fi, ja t'he dit que, els favors, els faig de cor sense demanar res a canvi...» I jo, senyor Crònides, per no passar per ingrat, tot i que l'ajuda a la qual es referia el senyor Gerard, que no em deixarà mentir, va ser en realitat un dels molts préstecs que també va fer a d'altres, amb uns interessos asfixiants, i que jo, en tornar a la vila, vaig pagar-li fins a l'últim cèntim fent més hores que un rellotge, vaig emportar-me un altre cop el pressupost i vaig retallar-lo tant com vaig poder. De fet, com vostè pot veure a la còpia que li n'he portat, senyor Crònides, tret del material, només hi ha el jornal de manobre. No m'hi guanyava res, però, almenys, que no em costés diners de la butxaca, que, en aquests moments de crisi, s'ha quedat ben buida. Mentrestant, potser es presentaria un encàrrec més sucós. Qui dia passa, any empeny. No es pensi, però, que el senyor Gerard, aquí present, s'hi va avenir. Va dir-me que, tot i veure que jo no havia esmolat prou el llapis, es decidia per mi només per fer-me un favor, perquè tenia pressupostos més baixos de la competència, però que de la compra del material, se n'encarregaria ell. Vaig haver de resignar-me, per aquí o per la porta, i, cregui'm, vaig compadir mentalment els propietaris de magatzems de materials per a la construcció que tenim a la vila.

Al cap de dos dies, el senyor Gerard va avisar-me: ja ho tenia tot a punt. El manobre i jo ens vam presentar, doncs, a fer el tram d'escala. Vaig trobar-me, però, que no hi havia la quantitat de material que jo havia demanat. Quan me'n vaig queixar, el senyor Gerard em va respondre que ell havia fet els seus càlculs tenint en compte el que podríem recuperar de l'escala vella, cosa que em va retreure que jo no hagués previst al pressupost, i era allò el que necessitàvem. Si en feia falta més, cosa que ell dubtava, s'encarregaria d'anar-lo a buscar al majorista.

¿Ha treballat mai pràcticament de franc i, a sobre, amb algú a la vora que controlés cadascun dels seus moviments, senyor Crònides? Ni al camp de concentració vaig sentir-me tan vigilat. El senyor Gerard no ens va deixar d'ull ni un segon. No vam enderrocar l'escala vella: vam haver de desmuntar-la com si es tractés de la maquinària d'un rellotge per aprofitar-ho tot, i encara em ressonen a les orelles els renecs i

les lamentacions del senyor Gerard perquè al manobre se li va trencar una rajola. No dues ni tres: una. Va posar-se fet una fera. Vaig clavar-li dissimuladament un cop de colze al pobre xicot perquè no se'n fes i el deixés dir. Aquelles rajoles s'esgrunaven com llesques de pa sec. Les enrabiades del senyor Gerard eren contínues. Remugava cada vegada que jo reclamava més guix o més totxos, o més del que fos, perquè de tot fèiem curt, fins i tot d'aigua, i no solament de la que calia per pastar sinó de la que necessitàvem nosaltres dos per beure, perquè, amb aquesta calor has de tenir sempre el selló a la vora o t'assecaries de viu en viu. Jo me l'escoltava per davall del braç. La veritat és que no veia l'hora d'acabar, cobrar i fotre el camp d'aquella casa. Es veu, però, que el senyor Gerard, almenys sobre el tema dels diners no tenia la mateixa idea. Vaig començar a sospitar-ho fa tres dies, quan, al matí, a l'hora d'enganxar, el senyor Gerard, d'allò més disgustat, va començar a dir fàstics, «T'ho dic en confiança, Quim –va dir–, i espero que això quedarà entre nosaltres», de la gent que no pagava els deutes. A mi, que, just en aquell moment encetava la volta de l'escala, la part més delicada de la feina, tanta confiança per part seva va posar-me en guàrdia, però no vaig badar boca. Vaig deixar que s'expliqués. I va fer-ho, ja ho crec que sí. Estava molt disgustat. El llogater d'una de les seves cases (la confiança que m'havia concedit es veu que no incloïa el nom del citat llogater perquè no va amollar-lo en cap moment), que li devia gairebé un any de mensualitats endarrerides, li havia assegurat que aquell mes liquidaria el deute i es posaria al dia del pagament, però ja érem a final de mes i el morós no havia donat senyals de vida. Jo, per dir alguna cosa, vaig dir que encara faltava un dia i que no s'amoïnés. Però va continuar lamentant-se, i encara va remugar més quan li vaig dir que necessitariem més guix i que calia anar-lo a buscar. L'endemà, el senyor Gerard estava desesperat. El primer que va dir-me és que tenia una mala notícia i que ens afectava a tots dos: malgrat les seves promeses, el llogater li havia fet saber la nit abans que no disposava dels diners del deute i que no sabia quan li podria pagar. «I això m'ha trencat les oracions, Quim –va explicar-me, encara que no calia perquè ja l'havia vist venir d'una hora lluny–, perquè, si vaig embrancar-me en les obres d'aquesta escala, va ser confiant en aquests diners, i ara em trobo penjat; no sé ni com m'ho faré per pagar el material als del magatzem. Gairebé no he pogut aclucar l'ull en tota la nit. Al final m'he dit: mira, Gerard, paga als del magatzem, perquè, al capdavall, amb el Quim hi ha prou confiança, d'ençà que vas ajudar la seva família fins que ell va tornar del camp de concentració, per demanar-li que compregui la situació en què et trobes; que, encara que ara per ara no sé quan li podré pagar la feina, pot estar segur que la cobrarà.» El manobre es trobava al meu costat, senyor Crònides; és a fora i pot dir-li

que entri per confirmar el que dic. També li confirmarà que jo no vaig badar boca, que no vaig preguntar al senyor Gerard si tampoc no li pagaven els llogaters del munt de cases que té escampades per la vila, si les accions que té havien deixat de rendir-li ni si havia tingut mala collita a totes les finques. A més que jo, quan treballlo,estic per la feina, i en aquell moment em trobava en el punt més delicat de la volta de l'escala, hauria estat una ingratitud molt grossa per part meva tenint en compte el que el senyor Gerard havia fet per nosaltres quan jo era al camp de concentració. Ni vaig dir res aleshores ni vaig dir res l'endemà vora el migdia, quan vam enllestir l'obra, vam plegar i ens en vam anar, tret, és clar, d'advertir al senyor Gerard que, fins al cap de dos dies, ningú no fes servir l'escala, ni solament la minyona.

També és veritat que, havent dinat, mentre jo feia la partida de botifarra al Cafè del Moll –i en són testimonis tots els qui aleshores hi havia al cafè, que no em deixaran mentir–, el senyor Gerard va presentar-s'hi fet una fúria. Va venir de pet a la taula on jo feia la partida i va dir-me a crits, com si jo estigués sord, i ja es veu que no ho estic, perquè he sentit perfectament el que acaba de declarar sense perdre-me'n un borrall, que acabava de produir-se una catàstrofe. Feia un moment, mentre dinaven –ja se sap que els rics s'entaulen més tard que els altres, senyor Crònides–, havien sentit un retruny espantós: la mare del senyor Gerard havia estat a punt de morir-se d'un cobriment de cor, la dona s'havia pensat que hi havia una altra guerra civil i havia començat a cridar que tornaven els republicans, i la minyona atribuïa el tro als tambors de la fi del món i a l'arribada del judici universal (on, pel que jo tinc entès, senyor Crònides, el que sonaran, si sona alguna cosa, no seran tambors sinó trompetes). A la fi, després del terrabastall, l'ensurt i la confusió, havien sospitat que el tram nou d'escala acabava de desplomar-se. I pel que es veia, i per la cara que feia el senyor Gerard, es veu que la sospita era encertada. Jo ja vaig entendre que el senyor Gerard s'hagués empenyat. Si m'hagués passat una cosa semblant, tampoc no m'hauria agradat gens ni mica, les coses com són. Ara bé, cal saber encaixar les desgràcies com vénen, fer el cor fort i tirar endavant sense carregar la culpa a qui no la té. I si tot s'hagués acabat aquí, jo, que, com vostè ha vist, senyor Crònides, estic carregat de paciència i sé entendre les coses, l'hauria deixat desfogar-se i no m'hauria passat per l'esma presentar una denúncia contra ell. El que ens fa fer la ira quan ens cega! A hores d'ara, cregui'm, encara em costa d'entendre per quins set sous aquest home va agafar un sífo que hi havia a la taula del costat i va provar d'obrir-me la closca –sí, senyor Gerard, ara no vulgui fugir d'estudi, que la parròquia en pes del cafè del Moll va ser-ne testimoni, i, si només he fet venir tres dels presents, ha

estat perquè això no semblés una manifestació—, mentre cridava com un boig d'allò més furiós. ¿O és alguna inconveniència dir que res no és etern —ni solament les escales del casal del senyor Gerard—, i que, en tot cas, aquesta condició no figurava enlloc al pressupost?